

23.95x28.89	1	9	עמוד	שבת -	מקור ראשון	08/2020	74237397-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790							

קולה של אימא

התבטאויותיו של השחקן סת' רוגן מבטאות את התנתקותו של הדור היהודי הצעיר בארה"ב מהמבצר האחרון של זיקה ליהדות ולישראל: האם היהודייה לא מאוחר לנסות לתקן / עליזה לביא /

חתימת הגרעינית שמלווה אותנו מימי ראשיתנו כעם. המשמעות היא שלאחר אלפי שנות העברת מקל המור רשת היהודית במרחב הפרטי, ייתכן שרבים כבר לא רואים כל צורך בכך.

גם מערכת המוסדות שאפיינה את הקהילות היהודיות וסייעה בשימור המורשת, הולכת ונחלשת בהתמדה. הרבנים באים לביטוי חריף ביותר במחיצת השנה האחרונה. הקורונה סגרה את המתנסים היהודיים ואת הארגונים בקמפוסים. גם תוכניות הרגל "תגלית", "מסע" ואחרות פסקו עד להודעה חדשה. פעילויות שהתנהלו מתוך שגרה וניסיון רב שנים, ייאלצו לאזור כוח לקום ולמצוא את דרכם מחדש.

אימו של סת' רוגן היא בת הדור שעדיין נולד לתוך זהות יהודית, שמתגעגע לירושלים, שמבין את משמעות קיומה של מדינה בטוחה ליהודים. אך הדור הזה פוחת, והסולידריות היהודית נחלשת. הדור הצעיר הליברלי בארה"ב מתרחק מהזהות הלאומית

קל מאוד להכניס את השחקן היהודי-אמריקני קני סת' רוגן ל"שימה השחורה" של שור נאי ישראל. יותר מדויק: לרשימת היהודים שהם נגד מדינת ישראל. אפשר כמובן לתקוף, להשמיץ, לבטל או להחרים את רוגן, בעקבות אמירותיו מהעת האחרונה על מדינת ישראל ("האכילו אותי בכל כך הרבה שקרים לגבי ישראל כל חי", "לא מבין את ההצדקה לקיומה של מדינת ישראל"). אפשר למשל לטעון שהסוכב ההוליוודי ביקש לעורר פרובוקציה על חשבוננו הישראליים לטובת קידום הסרט החדש בכיכובו, או שהוא דיבר בצניניות או בהומור. אבל ייתכן גם שהוא דיבר "מהבטן", ושהוא מבטא תופעה רחבה בהרבה מאמירה פרטית.

הבהרה שפרסם רוגן לאחר דברים שפורסמו משיחה שקיים איתו יו"ר הסוכנות היהודית יצחק הרצוג, ולפיה לא באמת התנצל בפני ישראל כפי שנאמר, אלא "אימא הכריחה אותי לדבר", רק חשפה יותר את המורכבות: קיים פער בין-דורי מובהק, אולי בלתי-הפוך, ביחס לישראל בקרב התפוצה היהודית המרכזית של צפון אמריקה. יותר ויותר בולט קולם של צעירים יהודים חילונים וליברלים, בעיקר בארה"ב, המתנגדים למעשיה של המדינה היהודית ולעיתים גם לעצם קיומה.

אחת התופעות שמדאיגות במיוחד את ראשי הקהילה היהודית בארה"ב וגם את המנהיגות בישראל, היא הפיחות שחל בתחושת השייכות של יהודי ארה"ב, במיוחד בקרב הצעירים, לעם היהודי. גם מאפייני הזהות היהודית משתנים. על פי מחקרים, בקרב רוב הצעיר של היהודים בארה"ב חל שינוי דרמטי. רק כשני שלישים מהם מגדירים עצמם "יהודים על פי דת" ואילו כשליש מהם מגדירים עצמם "יהודים ללא דת". את יהדותם הם מגדירים על בסיס משפחתי, אתני ותרבותי.

השלכה בולטת ומרכזית של התרופפות תחושת השייכות היא היחס לישראל. סת' רוגן לא לכד; דבי ריו מאפיינים חלקים הולכים וגדלים בדור הצעיר של יהדות ארה"ב, שמתרחק מהזהות וממדינת ישראל בצעדי ענק.

עוגן נשי בימי משבר

בעידן שבו הרשתות החברתיות הן העורך המרכזי, כוחו המסורתי של הבית, של הבסיס המשפחתי, הולך ונשחק. החניכה של האב היהודי, שלרוב נכחה במרחב הציבורי בבית הכנסת ובמעורבות בחינוך לפרקטיקה דתית, נעלמה הרבה קודם. אולם היום אנו עדים גם לשחיקתו של המבצר האחרון – האימא היהודייה. במסורת היהודית לאורך הדורות, ולא משנה באיזה תפוצה מדובר, הבית והאם במרכזו היו עוגן ששימר במשך שנים את תחושת השייכות. גם אצל מי שגדל ללא חינוך יהודי פורמלי, היו אלה לרוב האימא, הסבתא והדורות שידעו לספר את הסיפור היהודי, להנחיל את המורשת בעזרת הלוח והגיר של המרחב הפרטי. אני מכנה זאת "האחריות הנשית היהודית".

טרם מצאתי לכך הגדרה מדעית, אבל ה-DNA היהודי קיים יותר אצל נשים. לאורך מחקרי ומסעורי תיי הרבים סביב תפילות הנשים, פגשתי רבות מאוד מהן. את הרצון והחשיבות ליצירת שייכות וזהות, להיכרות ואפילו בסיסית עם המורשת – מצאתי גם בקרב נשים שלא גדלו בסביבה יהודית.

דווקא האימירה שצוטטה בשם רוגן, כי "אימא הכי ריחה אותי לדבר עם הרצוג", היא המראיגה מכול מה שעד לפני דור אחד היה המבצר האולטימטיבי, "הערך המוסף" של המשפחה היהודית, הפך פתאום מושא ללעג ולגיוח. אותם צעירים יהודים כבר לא חוששים להרגיז או להכאיב לאימא, ולהשמיע דעות מנוגדות לחלוטין מאלו שעליהן גדלו והתחנכו. "אימא הכריחה אותי לדבר" זה לבעוט פומבית בסולידריות המשפחית

לטובת גישה של תיקון עולם אוניברסלי, שלעיתים לא מועטות באה לביטוי דווקא בהתנגחות עם מדינת הלאום היהודית.

לשמור על המשפחה

במקביל למתרחש בארה"ב, בישראל מתחולל רניסנס של חזרה למנהגים ולטקסים. המסורת היהודית נוכחת בעוצמה הן במרחב הפרטי הן במרחב הציבורי. טקסי עדות ומנהגים שנשכחו מאומצים על ידי רבים, ולוח השנה העברי מנכיח אותם גם למי שלא זוכרים או שומרים. שתי הקהילות היהודיות הגדולות בעולם נעות במגמות מנוגדות, והן הולכות ומתרחקות זו מזו. וכאן מתייצבת בפנינו דרישת הערבות היהודית ההדרית, ומחייבת אותנו לפעולה. אסור לנו לצקצק בלשון או למשוך בכתפיים נוכח דברי רוגן וחבריו, ולהמשיך הלאה. אסור לטרוק את הדלת. אל לנו גם להשאיר לקהילות הנאבקות על קיומן את הטיפול במשבר, ולהסתפק בהתבוננות פסיבית. זו שעת מיי-מוש הערבות, אלה אחיותינו ואחינו.

אם יש משבר במשפחה, צריך לפתור אותו כמשפחה. לדבר, להתווכח, להחזיר את האמון ולהוכיח ברובי נועם כי מדינת ישראל היא בית לכל העם היהודי באשר הוא. להראות לרוגן ובני דורו את הרבנים הטרבים במדינת ישראל, ו"להוכיח" שצדקה אימו וצדקו יתר ההורים שסיפרו בחום ובהערצה על המדינה הקטנה שקמה למרות הכול; להראות שישראל היא חלק מתיקון העולם ולא מקלקלו, שלא חייבים לאהוב בה את הכול אבל גם לא חייבים לשנוא אותה ולתהות "למה בעצם צריך אותה", ולהבין שיחד צריך לעשות עוד עבודה רבה. אם נצליח בכך, ייתכן שנוכל להפוך את המסלול: חזרה למורשת היהדות, מתוך הורהות עם ישראל.

אחת התופעות המרתקות במשפחות שילדיהם חזרו בשאלה או בתשובה, היא שאלת ההתמודדות. אילו משפחות ניתקו מגע, ובאילו בתים ממשיכים לחבק את הבן או הבת למרות המהפך האישי שעברו. חייבים להקשיב לביקורת, לפרק את המועקה ולהמי שיד לעטוף, לחבק ולשמור על המסגרת המשפחתית. גם אם הבן או האח משמיע דברים לא נעימים, כפי שעשה סת' רוגן. ●

ד"ר עליזה לביא היא יו"ר מרכז הרצל, ההסתדרות הציונית העולמית

מסורת היהודית נוכחת בעוצמה במרחב הציבורי והפרטי. הכותל המערבי, ערב תשעה באב תש"פ צילום: מנדי הכטמן, פלאש 90